

ЛІТЕРАТУРА

1. Запрошуємо вчителів 1 вересня провести перший урок про важливість ментального здоров'я. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zaproschuyemo-vchiteliv-1-veresnya-provesti-pershij-urok-pro-vazhlivist-mentalnogo-zdorovya> (дата звернення: 29.08.2023).
2. Не залишатися сам на сам: як соціальна підтримка покращує наше психічне здоров'я. URL: <https://www.mh4u.in.ua/shukayu-dopomogu/ne-zalyshatysya-sam-na-sam-yak-soczialna-p/> (дата звернення: 25.05. 2023).
3. Освіта під час війни: результати і дослідження. URL: <https://westnews.info/news/Osvita-pid-chas-vijni-rezultati-doslidzhennya.html> (дата звернення: 29.05. 2023).
4. Освітній процес в умовах війни: тенденції та висновки. URL: <https://osvita.ua/school/88943/> (дата звернення: 28.05. 2023).
5. Психологическая травма: как помочь ребенку. Методическое пособие для педагогов. Детский фонд ООН (ЮНИСЕФ). К., 2015. 54 с.
6. Як не панікувати під час війни. Поради психолога. URL: <https://healthcenter.od.ua/2022/03/01/yak-ne-panikuvaty-pid-chas-vijny-vazhlyvi-porady-psyhologa/> (дата звернення: 25.04.2022).

Марія ШПАК

доктор психологічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

Марія СКАЛИЧ

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ: ПОКАЗНИКИ ТА ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ

Організація навчання у закладах загальної середньої освіти на засадах принципів гуманістичної психології і педагогіки передбачає створення

освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів усіх учасників освітнього процесу, як учнів, так і вчителів. Специфіка педагогічної діяльності полягає в тому, щоб забезпечити ефективне навчання, виховання і розвиток особистості кожного учня. Учитель має створити сприятливі умови для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти. Водночас важливо, щоб і сам вчитель відчував задоволення своєю роботою, працював з повною віддачею, почував себе емоційно комфортно у педагогічному колективі. Адже для того, щоб успішно навчати учнів, учитель має не лише добре знати свій предмет, бути професійно компетентним, а й відчувати психологічне благополуччя, розуміння і підтримку з боку колег. Турбота про емоційно позитивне самопочуття вчителя, збереження і зміцнення психічного здоров'я педагогічних працівників має бути одним із пріоритетних завдань дирекції навчального закладу й системи освіти загалом. Це потребує створення сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі.

У наукових джерелах соціально-психологічний клімат трактують по-різному. Звернімося насамперед до довідкової психологічної літератури. У психологічному словнику-довіднику Ю.О. Приходько і В.І. Юрченко зазначають, що соціально-психологічний клімат – це «якісна характеристика міжособистісних стосунків як сукупність психологічних умов, що сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності та розвитку особистості в групі» [3, с. 84-85]. У психологічній енциклопедії (автор-упорядник О.М. Степанов) акцентується увага на тому, що «він відображає емоційний настрій колективу, в якому поєднані переживання людей, їх ставлення один до одного і до виконання спільної діяльності» [4, с. 169].

Отже, за своєю природою соціально-психологічний клімат – це сукупність психологічних умов та ресурсів (особистісних, соціальних, організаційних), які визначають простір спільного буття, що формується у педагогічному колективі закладу освіти.

Залежно від емоційної атмосфери, яка панує в колективі, розрізняють сприятливий і несприятливий соціально-психологічний клімат. Основними

показниками сприятливого соціально-психологічного клімату є: довіра і повага членів групи один до одного, взаємодопомога, вільне вираження власної думки, відсутність тиску керівників на підлеглих, задоволеність членів групи приналежністю до колективу, достатня обізнаність їх про мету і завдання спільної діяльності; визнання за членами колективу права спільно обговорювати і приймати важливі рішення; прийняття на себе відповідальності за стан справ у колективі кожним її членом [3; 4].

Несприятливий соціально-психологічний клімат характеризується насамперед негативним ставленням членів колективу один до одного, емоційною напруженістю, конфліктними міжособистісними стосунками, як наслідок, працівники відчують емоційний дискомфорт від перебування у колективі, що позначається на їхній продуктивності праці.

Таким чином, соціально-психологічний клімат впливає на психоемоційний стан, міжособистісну взаємодію та професійну діяльність педагогічних працівників. Важливу роль у формуванні соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі відіграють міжособистісні стосунки між його членами.

Н.І. Шетеля досліджувала зв'язок різних параметрів міжособистісних стосунків з соціально-психологічним кліматом у педагогічному колективі коледжу мистецтв. Дослідниця визначила, що основними умовами, які забезпечують сприятливий соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі є: рівноцінне та справедливе ставлення до всіх членів колективу, доброзичливе ставлення один до одного, особливо до нових членів колективу, емоційна єдність, прагнення до спілкування, участь у спільній діяльності [6, с.152-153]. Йдеться насамперед про міжособистісну сумісність членів педагогічного колективу.

А.Б. Коваленко зазначає, що основним показником міжособистісної сумісності є особисте (суб'єктивне) задоволення партнерами по спілкуванню та спільній діяльності процесом та наслідками взаємодії, яке супроводжується взаємними симпатіями, порозумінням, повагою один до одного [2].

Аналізуючи психологічні особливості педагогічної діяльності, В.А. Семиченко виокремлює стереотипи поведінки, які перешкоджають груповій згуртованості і взаємодії: ставлення до інших з недовірою, невіра в добрі наміри інших, скептицизм і небажання їх зрозуміти; мстивість, задоволення від неприємностей інших, агресивність у стосунках; прагнення до самоутвердження, відхилення співробітництва, використання інших у власних цілях; прагнення до влади, переваги над іншими, управління ними, контролю над ситуацією [5, с. 176-177].

З метою гармонізації соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі можна використовувати різні психологічні методи і засоби, зокрема: просвітницько-профілактичні бесіди, психологічні лекторії, індивідуальні консультації, ділові ігри. Кличковський С. О. дійшов висновку, що оптимізація соціально-психологічного клімату повинна здійснюватися через зміну якості міжособистісних стосунків у колективі [1, с. 54]. З огляду на зазначене, найбільш дієвим методом покращення соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі є, на нашу думку, груповий соціально-психологічний тренінг, спрямований на згуртування педагогічних працівників, розвиток у них емпатії, позитивного ставлення один до одного, розуміння власних і чужих емоцій, формування умінь здійснювати емоційний самоконтроль.

Таким чином, сприятливий соціально-психологічний клімат в колективі педагогічних працівників, дає можливість учителеві ефективно взаємодіяти з усіма учасниками освітнього процесу, успішно спілкуватися з учнями і колегами, працювати в команді, виконувати необхідні повноваження, приймати рішення у нестандартних ситуаціях, критично оцінювати наслідки своїх рішень, вчитися на власних помилках. Це, своєю чергою, створює умови для саморозвитку й професійної самореалізації вчителя, і забезпечує успішність педагогічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кличковський С. О. Теоретико-методологічний аналіз поняття «соціально-психологічний клімат». *Український психологічний журнал*. 2017. № 2 (4). С. 47–57.
2. Коваленко А. Б. Психологія міжособистісного взаєморозуміння : підручник. Київ : КНУ імені Т. Шевченка, 2010. 208 с.
3. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 328 с.
4. Психологічна енциклопедія / автор-упорядник О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
5. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2004. 335 с.
6. Шетеля Н. І. Зв'язок параметрів міжособистісних стосунків з соціально-психологічним кліматом у педагогічному колективі коледжу мистецтв. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки* : зб. наук. праць. 2012. Вип. 17. С. 147–155.

Іван МИКИТЮК

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна

СОЦІАЛЬНО ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Соціальні, економічні, політичні та культурні зміни, що відбуваються в сучасному у суспільстві, висувають нові вимоги до молодого покоління.

Суспільству, що розвивається, необхідні ініціативні люди, що відрізняються духовними якостями, такими, як мудрість, второпність, милосердя, співчуття, справедливість, гуманність, чуйність, які мають почуття відповідальності за долю країни, за її духовне та культурне процвітання. Варто лишень згадати епоху ренесансу. В основі культури епохи відродження XIVст.